

SOSYALİZMİN ALFABESİ

Leo Huberman, (5. Baskı) çev. Hasan İlhan, Ankara: Alter Yayıncılık, 2012, 88 s.

Tamer YILDIRIM*

1903-1968 yılları arasında yaşamış olan Leo Huberman, 1949'da Marksist yayınlarıyla tanınan *Monthly Review* dergisinin kurucuları arasında yer almıştır. Derginin yardımcı genel yayın yöneticiliğini yapan Huberman'ın Türkçeye *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla* ve değerlendirmesini yaptığımız *Sosyalizmin Alfabetesi* adlı kitapları çevrilmiştir. Dilimize farklı çevirileri yapılan kitap, sosyalizmin nasıl bir sistem olduğunu ve sosyalizmi oluşturan kavramların içeriğini oldukça sade ve anlaşılır bir dille anlatıyor. Bu da konuya aşina olanlar için kitabın oldukça yavan kalmasına neden oluyor. Özellikle diğer kitabı okunduğunda üslupları arasındaki derin farklılık hemen kendini fark ettiriyor. Fakat bir broşür olarak yazılan bir eserden yoğun ve derin açıklamalar beklemek de doğru olmayacaktır. Yazar kitabın ilk yarısında ana hatlarıyla kapitalizmin ekonomik ve politik anlamlarıyla bir analizini yapmış, ABD'deki durum göz önünde bulundurularak kapitalizm yapısal olarak incelenmiş eksik yönleri ele alınmıştır. Kitabın diğer yarısında ise sosyalizmin teorisyenlerinin ve düşüncelerinin genel bir analizi yapılmıştır. Fakat kitabın genel anlamda konusu Marx ve Engels'in sosyalizm üzerindeki düşünceleridir.

Yazar Amerika'da soğuk savaş dediğimiz dönemde yaşayan insanlara sosyalizmi bir şekilde de olsa anlatma ihtiyacı hissetmiştir. Çünkü kendisinin de belirttiği gibi, Amerikalıların sosyalizm hakkında bildikleri tek şey onu sevmedikleridir. Sosyalizmin uygulanamaz bir sistem, komik hatta şeytan işi olması nedeniyle korkulacak bir şey olduğuna inandırılmışlardır (s. 5). Bunun aşılması ve sosyalizmin kolay bir şekilde anlaşılması için bu eser kısa kısa temel konuların anlatımı yapılmıştır. Birinci kısımda "Kapitalizmin Sosyalist Analizi"nde Sınıf Mücadelesi, Artı-Değer, Sermaye Birikimi, Tekel, Gelir Dağılımı, Kriz ve Depresyon, Emperyalizm ve Savaş, Devlet" konuları ele alınmıştır. Bu bölümde günümüzde geçerliliğini yitirmiş, söylem olarak ortadan kalkmış ilkelerin dile getirilmesi söz konusudur. Şu ifadeler belirttiğimiz hususa örnek olarak verilebilir: "*Kapitalist toplumda insan kendi gereksinimlerini değil başkalarına satılacak malları üretir. Eskiden insanlar sadece kullana-*

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.
(tyildirim@sakarya.edu.tr)

cakları malı üretirken bugün pazar için meta üretiliyorlar” (s. 9). “Kapitalizmin ölümcül hastalığı olan kriz ve depresyonu tedavi etmenin tek yolu vardır: Savaş” (s. 21). “Zengin azınlığın, çalışan çoğunluk üzerinde toplumsal ve ekonomik egemenliğini sürdürmesini sağlayacak güce sahip bir kurumun varlığı zorunludur. Böyle bir kurum vardır bu devlettir. Kapitalist sınıfın işçi sınıfı üzerinde egemenlik kurmasını sağlayan bu özel mülkiyet ilişkilerini korumak ve sürdürmek devletin görevlerindedir. Bir sınıf ötekisini baskı altında tuttuğu sistemi dayatmak devletin işlevidir” (s. 24-5). “Devlet bir sınıfın öteki sınıf üzerinde egemenliğini kurmak ve sürdürmek için bir araç olduğuna göre ezilen çoğunluk için gerçek özgürlük var olamaz. Duruma ve koşullara bağlı olarak şu veya bu derecede özgürlük verilecektir. Böylede olsa son tahlilde özgürlük ve devlet sözcükleri sınıflı bir toplumda bir araya gelmez” (s. 27). Bu açıklamalar okunduğunda ABD gibi gelişmiş bir ülkede insanların sosyalizme ihtiyaç duyması veya yönelmesi çok da mümkün olmayacaktır ve olmamıştır da. Çünkü bu tür proletarya, çalışan ve ezilenler, devlet baskısı daha ziyade az gelişmiş ülkeler için geçerlidir. Sosyalizmin uygulandığı veya uygulanmaya çalışıldığı ülkeler de bu durumun göstergesidir.

İkinci kısım olan “Kapitalizmin Sosyalistçe Suçlanması”nda kapitalizmin eksik yönleri şu başlıklar altında vurgulanır: Kapitalizm Verimsiz ve Savurgandır, Kapitalist Sistem Akıldışıdır, Kapitalist Sistem Adaletsizdir, Kapitalizm Ömrünü Tüketmiştir/Çöküntü İçerisindedir. Yazar bu önermelerini bazı “Üretim araçlarının özel mülkiyeti ve kar dürtüsünün sonu geldi. Kapitalizm yararlılığını tüketti. Onun yerine yeni bir toplumsal düzen doğuyor: sosyalizm” (s. 44) gibi genel Marksist değerlendirmeleri tekrar eder. Bu ifadeler hem tarihsel süreç içerisinde vuku bulan hem de günümüzde herhangi bir kriz durumunda yeniden dillendirilir. Hatta 2008’in sonlarında başlayan kriz döneminde de benzer değerlendirmeler akademik çevrelerde dâhil olmak üzere çokça ifade edilmiştir. Fakat arzu ile realite her zaman uyuşmamaktadır.

Huberman, “Değişimi savunanlar” bölümünde ütopyik sosyalistler olarak adlandırılan, Robert Owen, Charles Fourier ve Henri de Saint-Simon’u ele alır. Yazar bu düşünürlerin eleştirisinde Karl Marx ve özellikle Friedrich Engels’in değerlendirmelerinden farklı bir şeyler söylememiştir. Devamında Marx ve Engels anlatılır. Engels’in sosyalist düşünceye olan katkısının son derece önemli olduğu, kendi düşüncelerine kendi çalışmaları sonucunda vardığı, Marx’ın yanında ikinci planda kalmayı tercih ettiği belirtilmiştir. Ütopyik sosyalistlerden farklı olarak Marx ve Engels’in sosyalizmi insanın tarihi, ekonomik ve toplumsal gelişiminin incelenmesi üzerine kurmuş olduğu açıklamıştır (s. 47) ve bu fikir yani bilimsel sosyalizm ilk olarak İncil dışında yabancı dillere en çok çevrilen kitap *Komünist Manifesto*’da ele alınmıştır. Burada Marx ve Engels toplumun mevcut durumunun nedenlerini hangi yöne doğru geliştiği konusundaki çalışmalarında tarih boyunca akıp

giden birleştirici bir ögenin varlığını buldular. Tarih bir karmaşa değil ortaya konabilecek belli yasaları olan bir bilimdir ve Marx bununla ilintili olarak toplumun gelişme yasalarını bulmuştur. Her uygarlıkta ekonomi, politika, yasalar, din, eğitim birbirine bağlıdır. Her birinin varoluş nedeni diğerine bağlıdır. Ekonomi en temel olanıdır. Hak, adalet, özgürlük ve benzeri kavramlar yani her toplumda bulunan fikirler dizisi o toplumun ulaştığı ekonomik gelişimin belirli aşamalarına uygundur. Bu fikirler ekonomideki değişikliğe bağlıdır (s. 49) ve ekonomik gelişmişlik, değişime zemin hazırlayacak denli olgunlaşmadan toplum değiştirilemez (s. 54).

Son kısım olan “Sosyalizm”de sosyalizmin analizi yapılır. Sosyalizmin yeryüzünü cennete dönüştürme gibi bir idealinin olmadığını belirtse de sosyalizmin kapitalizmin belli başlı kötülüklerine çare bulacağını, sömürüyü, yoksulluğu, güvensizliği, savaşı ortadan kaldıracığı ve insanlar için daha büyük bir refahın ve mutluluğun kapılarını açacağını belirtir (s. 57). Örnek bir ülke olarak SSCB’nin takdimini yapar ve olumlu yönlerini belirtir. Fakat olumsuz yönlerine ise değinmez. ABD’nin sosyalizmi benimsemesi halinde durumunun daha iyi olacağını fakat SSCB’deki uygulamaların temelde aynen tatbiki özelde ise bazı farklılıkların olabileceğini belirtir (s. 64). Yazar, *“sosyalist bir toplum bilim adamını ve mucitlerini nasıl teşvik edeceğini ve onurlandıracağını bildiğini hem maddi hem de saygınlığını sağlayacağını yeteneklerini en geniş ölçüde yürütme olanağı sağlayacağını”* belirtmektedir (s. 68). Peki, özellikle Stalin döneminde SSCB’de durum böyle mi olmuştur? Huberman’ın tarihsel bu uygulamaları bilmemesi mümkün değildir. Fakat sosyalizmi övmek için yazılan bir el kitabında böyle bir tartışmanın yerinin olmaması gerektiğini düşünmüş olmalıdır!

Sosyalizm, komünizm ve kapitalizmin farkına değinen yazar, *“sosyalizmin kapitalizmden doğan toplumun ilk biçimi olduğunu, komünizmin daha ileri bir gelişme ya da sosyalizmin daha yüksek bir aşamasını ifade ettiğini”*, sosyalizmde *“herkes yeteneğine göre, yaptığı işin karşılığı kadar”*, komünizmde ise *“herkesin yeteneğine göre ihtiyacı kadar”* ilkesinin geçerli olduğunu belirtmiştir (s. 70) ve devamında Marx’tan hareketle sosyalizminin evrensel bir bilim olduğunu ve dünyanın her yerinde uygulanabileceğini söylemiştir (s. 74). Bu bilimsellik ideali hem Marx hem de özellikle Engels ve de daha sonraki Marksistler tarafından oldukça abartılı bir şekilde kullanılmıştır. Fakat Marx’ın bilimsel olarak tespit ettiğini söylediği hususlardan hiçbiri gerçekleşmemiştir. Tabi ki, Marx ciddi bir bilim insanı gibi çalışmıştır ama bugün biz Marx’ı bundan farklı olarak değerlendirmeli, onu bir felsefeci olarak ele almalıyız. Yani yapılan çalışmaların bilimsel olduğunu söylemek durumun öyle olduğunu göstermez. Hegel de yazdığı eserlerin bilimsel

olduğunu söyler ama kimse ona bilim insanı demez. O bir felsefecidir. Çünkü bugünkü bakış açısı bunu gerektirir. Marx için de durum aynıdır.

Huberman eserin sonlarına doğru Mesihî bir açıklamayla benimsediği sosyalizmin bir ütopya olmadığını ve bu sosyalizmin insanlığa en büyük acıları veren kötülüklerden kurtulmak demek olduğunu, yoksulluktan, ücretli kölelikten, sosyal eşitsizlikten, güvensizlikten, ırk ayrımından, savaştan kurtuluş demek olduğunu belirtmektedir (s. 86). Huberman'ın bu açıklamaları soğuk savaş dönemi ve sonrasında ABD'lileri sosyalizmi benimsemeye çekememiştir. Fakat belki sosyalizmin ne olduğunu öğrenmek isteyenlere ana hatlarıyla bunu vermiştir. Genel olarak da esere baktığımızda değerlendirmelerinde Marx ve Engels'in bir adım ilerisine gidilemediği ve onların değerlendirmelerinin ve eleştirilerinin tekrarlandığını görmekteyiz. Hatta aralarındaki tek farklılığın Marx ve Engels'in İngiltere üzerinden oluşturdukları örneklerin değiştirilerek Amerika'daki bazı satış, işçi vs. oranlarının verilerek yapılmış olmasıdır diyebiliriz.